

ГРОМАДСЬКИЙ БІБЛІОТЕЧНИЙ РУХ. БІБЛІОТЕЧНІ ОБ'ЄДНАННЯ

Громадський бібліотечний рух – це колективні дії та об'єднання професійної спільноти і громадськості на певній території (або у світі в цілому), спрямовані на розвиток бібліотек та демократизацію бібліотечної справи. Результатом громадського бібліотечного руху є створення бібліотечних товариств та інших громадських об'єднань, у т. ч. регіональних, що координують і здійснюють діяльність з ресурсного забезпечення бібліотек, захисту їх прав та інтересів, підвищення престижу бібліотечної професії, визначення соціального статусу книгозбірень, їх місця у суспільстві. Причинами виникнення громадського бібліотечного руху бібліотекознавці вважають активізацію національно-культурного відродження, відповідні соціально-економічні та суспільно-політичні умови. Громадський бібліотечний рух сприяє формуванню нового фахового мислення, що відповідає запитам і вимогам часу, в якому функціонує інститут «бібліотека», залученню громадськості до діяльності бібліотек, взаємодії бібліотечної громадськості в науці і практиці, розвитку бібліотечної справи як загальнокультурної та науково-освітньої сфери на засадах демократизації, партнерства, соціальної взаємодії.

Демократичні традиції – характерна ознака розвитку бібліотечної справи на Харківщині у певні історичні періоди. Історія громадського бібліотечного руху нараховує значно більше століття. Першим громадським об'єднанням, діяльність якого сприяла створенню бібліотечної мережі і розвитку бібліотечної справи на Харківщині, було **Харківське товариство поширення в народі грамотності (ХТГ, 1869 –1920 рр.)**. Особливу роль зіграв спеціальний орган ХТГ – **Комітет з влаштування сільських бібліотек** (створений 1894 р. за пропозицією професора Харківського університету **В. Я. Данилевського**). Комітет фінансувався **Харківським губернським земством** та за рахунок пожертвувань громадськості, членів ХТГ.

Просвітницька діяльність **ХТГ** як громадської організації реалізовувалася у формі **позашкільної діяльності** (народної освіти), одним із завдань якої було створення мережі загальнодоступних – **народних бібліотек** на території Харківської губернії. Комітет з влаштування сільських бібліотек надавав методичну допомогу бібліотекам і безплатним читальням на селі, безпосередньо вирішував питання формування бібліотечних фондів, спільно з видавничим комітетом працював над зразковими каталогами книг (укладалися каталоги для бібліотек різних типів, розроблялися зразки правил, статутів, картотек). Члени комітету складали інструкції для сільських бібліотекарів, правила для читачів, вирішували питання забезпечення книгозбірень канцтоварами, меблями, налагоджували ділові контакти з видавцями та книготорговцями. Допомога надавалася повітовим земським управам, а також сільським громадам за їх замовленнями і з власної ініціативи. Комітетом було відкрито власний книжковий склад. Активна діяльність членів комітету, підтримка субсидіями з боку земств, благодійних товариств, комерційних установ і приватних осіб сприяла створенню мережі народних бібліотек на території Харківської губернії. На початку ХХ ст. губернія вийшла на друге місце в Російській імперії (до складу якої входила Харківська губернія), за кількістю сільських (народних) бібліотек. З **90-х років XIX ст.** **ХТГ** розпочало створення мережі міських народних бібліотек. Участь широкого кола громадськості у створенні бібліотек на Харківщині зіграла значну роль у подальшій розбудові бібліотечної галузі регіону.

Відкриття **Харківської громадської бібліотеки (ХГБ, 1886 р.)**, яка згодом стала одним з потужних центрів просвітництва, науково-освітнім осередком міста та губернії, є також свідченням поступового і водночас активного розвитку бібліотечного руху як загальнокультурного феномену. У формуванні бібліотечної галузі регіону значну роль відіграли представники інтелектуальної еліти міста – видатні вчені, громадські діячі, які були основними учасниками регіонального громадського бібліотечного руху. Їхня

діяльність з розбудови найбільших бібліотек міста – **ХГБ**, бібліотеки Імператорського харківського університету, відкриття окремих підрозділів бібліотек, робота у **ХТГ** і організація народних бібліотек створювали фундамент для розвитку професії бібліотекаря на засадах демократичності, пріоритеті науково-освітньої функції книгозбірень як умови культурного розвитку регіону. Серед таких діячів – Д. І. Багалій, М. Ф. Сумцов, К. І. Рубинський, Л. Б. Хавкіна, Д. П. Міллер, О. А. Дідріхсон та ін.

Громадський бібліотечний рух значно вплинув на формування засад **Харківської бібліотечної школи (ХБШ)**. Власний практичний досвід, отриманий в процесі участі у громадській роботі, пов'язаній з вітчизняним бібліотечним будівництвом, аналіз розвитку бібліотечної справи в Європі, США відбивався у публічних виступах, звітах та публікаціях видатних діячів науки і культури, формував підґрунття для розвитку бібліотекознавства як науки. Це підтверджують дослідження з вивчення бібліотекознавчої спадщини Д. І. Багалія, М. Ф. Сумцова, К. І. Рубинського, Л. Б. Хавкіної.

Значущим показником розвитку регіонального громадського бібліотечного руху, формування **ХБШ** стала участь харків'ян у роботі **Першого всеросійського з'їзду з бібліотечної справи (1–7 червня 1911 р., Санкт-Петербург)**. Це був перший численний громадський бібліотечний форум на території Російської імперії. Делегатами з'їзду стали члени **ХТГ**. Харків'яни брали участь у підготовці й організації роботи з'їзду, його секцій, комісій. **К. І. Рубинський** входив до складу президії секції державних, академічних і спеціальних бібліотек, **О. А. Дідріхсон** – до президії секції громадських та народних бібліотек, **О. С. Чемпковський** – до організаційної комісії з підготовки виставки. У доповідях харків'ян розглядалися питання бібліотечної статистики, організації бібліотечних фондів, висвітлювалися проблеми народних, громадських бібліотек та бібліотек навчальних закладів (академічних), а також професійної підготовки бібліотекарів. Доповідачами використано практичний досвід бібліотек Харкова та губернії,

проаналізовано факти зі стану бібліотек Росії, зарубіжних бібліотек (Європи, США).

К. І. Рубинський (у списках учасників з'їзду – бібліотекар Імператорського харківського університету) представив дві доповіді: «Стан бібліотечної справи в Росії та інших державах» та «Бібліотечні комісії в академічних бібліотеках», які мали значний резонанс; його пропозиції було включено до резолюцій з'їзду. Ним представлено розгорнутий аналіз стану академічних бібліотек (навчальних, наукових), порушувалися питання професійної підготовки бібліотекарів, виокремлення самої професії «бібліотекар», фінансового забезпечення бібліотек (у т. ч. народних), використання фондів, якості обслуговування.

Питань розвитку академічних бібліотек та професійної освіти торкався **Д. П. Міллер** (у списках учасників з'їзду – помічник бібліотекаря Імператорського харківського університету). Досвід діяльності народних бібліотек відбито у доповіді **О. А. Дідріхсона** (у списках учасників з'їзду – товариш голови ХТГ): відображені питання використання в цих бібліотеках друкованих каталогів, розстановки книг, статистики. **С. Н. Парчевський** (у списках учасників з'їзду – голова комітету бібліотеки службовців Південної залізниці) доповів про бібліотеку, що створена та існує завдяки коштам службовців залізниці, діяльність бібліотечного комітету, який працює на колегіальних засадах (вирішував питання передплати періодичних видань для працівників залізниці, фінансування бібліотеки, каталогізації). Розглядалося питання організації роботи пересувних бібліотек для службовців залізниці та їхніх дітей, формування каталогів для передплатників.

Проблеми бібліотечної статистики (призначення, необхідність піднесення на державний рівень, уніфікація звітних форм, ініціативи ХТГ з цього питання) – зміст доповідей **І. П. Дриженка** (зазначений як завідуючий статистикою 1-ї народної бібліотеки-читальні ХТГ) та **С. С. Жилкіна**

(зазначений як член правління ХТГ). **І. Д. Єзерський** (зазначений як секретар 2-ї бібліотеки-читальні ХТГ) представив доповідь про вилучення книг, на які накладено арешт (за вимогами цензури, що було характерно для відбору книг для фондів народних бібліотек ХТГ) та пов'язану з цим проблему їх закриття, вирішення завдання своєчасного сповіщення бібліотек про списки «арештованих» видань. Представлено тези про розстановку книг у народних бібліотеках. **О. А. Дідріхсон, І. П. Дриженко, С. С. Жилкін, І. Д. Єзерський** – члени ХГБ.

Від Харкова та губернії у списках членів з'їзду також – **М. М. Панченко** бібліотекар бібліотеки службовців Південної залізниці (Харків), **Ю. І. Куртц** – завідувач Чугуївської громадської міської бібліотеки імені Л. Толстого, (Харківська губернія). Зазначені учасниками з'їзду і колишні члени ХГБ **М. М. Пінто** та **О. С. Чемпковський**. Матеріали, представлені харківськими бібліотекарями на з'їзд, свідчили, що громадська ініціатива є рушійною силою у динаміці розвитку бібліотечної справи.

Представники наукової інтелігенції Харкова брали участь у роботі **Товариства бібліотекознавства** (засноване 1908 р. у Санкт-Петербурзі). Членами Товариства були **Л. Б. Хавкіна**, члени правління ХГБ **М. О. Маслов, М. І. Антоконенко, М. М. Пінто**, бібліотекар Імператорського харківського університету **К. І. Рубинський**, помічник бібліотекаря цього ж університету **Д. П. Міллер**, член правління Ізюмської громадської бібліотеки **П. М. Сукачов**.

Л. Б. Хавкіна очолювала **Російське бібліотечне товариство (Москва, 1916 –1921 рр.)**. З ініціативи **Л. Б. Хавкіної** відкрито філію Товариства у Харкові. **Харківська філія** об'єднала працівників громадської, університетської бібліотек, а також народних читалень. Завданнями філії вважалися консолідація громадських регіональних сил, організація і проведення губерньського бібліотечного з'їзду, популяризація книги та читання. На сторінках місцевої преси (газета «Южный край») **1916 р.**

надруковано виступ члена ХГБ **І. П. Дриженка**, в якому головна мета професійної громадської організації визначається як вироблення правильного бібліотечного мислення, що спирається на розуміння кінцевого результату діяльності бібліотекаря – отримання читачем потрібної інформації. Подальша доля **Харківської філії** невідома.

Громадські організації приділяли значну увагу професійній підготовці бібліотекарів. У **1918 р.** з ініціативи ХТГ у Харкові було відкрито курси з бібліотечної справи для підвищення професійного рівня працівників різних бібліотек. Практичні заняття проводилися у ХГБ. Лекції читали **К. І. Рубинський, Л. Б. Хавкіна, О. А. Дідріхсон**. Відомості про подальший розвиток громадського бібліотечного руху на Харківщині відображають події іншого історичного періоду – у складі УСРР (створена **1919 р.**). У бібліотекарів з'явилася можливість брати участь у професійних форумах на території України.

На початку **20-х років ХХ ст.** створювалися регіональні бібліотечні об'єднання. На сторінках фахових видань «**Красный библиотечарь**», «**Бібліологічні вісті**» публікувалися повідомлення про заснування і діяльність бібліотечних товариств в Україні. Поступово такі товариства були створені в Одесі, Харкові, Симферополі, Євпаторії, Києві, Херсоні, Миколаєві, Кіровограді. При бібліотечних об'єднаннях працювали гуртки, секції, що мали своїм завданням розповсюдження професійної інформації, підготовку та перепідготовку бібліотекарів. Деякі з них намагалися також вирішувати питання соціального захисту бібліотекарів, але ця діяльність згодом не знайшла схвалення у профспілок та держави. Об'єднання виконували роль організаційно-методичних центрів, які запроваджували курси для бібліотекарів. Бібліотечні об'єднання могли б стати альтернативою органам управління бібліотечною справою, але їм це не було дозволено.

Бібліотечне об'єднання працювало при **Харківській державній бібліотеці імені В. Г. Короленка** (колишня ХГБ) на базі дитячого відділу («гурток

дитячих бібліотекарів з перегляду дитячих книжок»). У **1925 р.** «гурток» трансформувався в об'єднання бібліотекарів дитячих бібліотек Харкова. Об'єднання вирішувало питання комплектування дитячих бібліотек, проводило семінари, спрямовані на вдосконалення роботи з дітьми, здійснювало перепідготовку бібліотекарів. Робота об'єднання сприяла зміцненню зв'язків з навчальними закладами області. Об'єднання також контактувало з дитячими бібліотеками Києва, співпрацювало з відділом дитячого читання Інституту методів позашкільної роботи (Москва), надаючи матеріали своїх досліджень з вивчення читацьких запитів дітей.

У Харкові функціонувало об'єднання бібліотек політосвіти (масових). На початку **лютого 1925 р.** було створено бібліотечне об'єднання наукових бібліотек у складі 12 бібліотек (Держплану, Педагогічної, Інституту народної освіти, Геодезичного інституту, Інституту праці, Санітарно-бактеріологічного Інституту, Інституту марксизму та ін.). Об'єднання визнавало своїм завданням обмін досвідом між харківськими науковими бібліотеками, розробку методики роботи в наукових книгозбірнях, вирішення питань нормування праці, заробітної плати, підвищення кваліфікації працівників, взаємодії з бібліотеками політосвіти. Було ухвалене рішення про вхід до об'єднання політосвітніх бібліотек на правах секції. Цей факт свідчить про пріоритет ідеологічної функції бібліотек. Відомостей про подальшу діяльність об'єднання не знайдено.

Суперечливий характер розвитку бібліотечної справи у **20-х роках ХХ ст.** в УСРР виражався в одночасному використанні демократичних заходів (створення бібліотечних об'єднань, широка участь бібліотечної громадськості в організації і проведенні професійних форумів), зверненні до передової зарубіжної технології та ствердженні курсу на надмірну політизацію бібліотечної практики і теорії. Бібліотеки поступово перетворювалися на опорні пункти партійної пропаганди та політики, встановлювався жорсткий контроль за всіма сферами громадського та

професійного життя, зокрема, в бібліотечній справі. На професійних форумах все частіше звучала критика громадських організацій, пов'язаних із просвітництвом, а потім і бібліотечних об'єднань.

З 1925 р. у радянській державі функціонувала мережа масових, публічних та наукових бібліотек, діяльність яких передбачала підпорядкування принципам соціалістичного будівництва. Орієнтація на масового читача та запровадження політосвітньої функції бібліотек як провідної обумовлювала подальшу ідеологічну спрямованість у роботі бібліотечних об'єднань.

Кількість наукових бібліотек була невеликою, у назвах багатьох прослідковувалася політична заангажованість. Проте у **середині 20-х років ХХ ст.** бібліотекарі ще мали можливість відкритого обговорення професійних проблем, накресливали завдання з їх вирішення. Окремі факти свідчать про те, що у першій половині 1920-х років бібліотечна громадськість активно консолідувалася для вирішення питань бібліотечної практики. Був накопичений певний організаційний досвід.

28–31 грудня 1925 р. у Києві відбулася **Перша конференція наукових бібліотек**, що проходила у форматі відомчої спеціальної наради, проте, стала численним форумом працівників наукових бібліотек УСРР. Участь у конференції взяли і харків'яни. Конференція вирішувала найактуальніші питання, пов'язані із формуванням та подальшим розвитком мережі наукових бібліотек (визначення основних завдань, координація діяльності, науково-дослідна робота, підготовка наукових кадрів, проблеми бібліографії, каталогізація, статистика, комплектування, в т. ч. обов'язковим примірником, обслуговування читачів). У конференції взяли участь представники **харківських наукових бібліотек**. Від Харківської державної бібліотеки імені В. Г. Короленка учасниками були **Н. І. Чепіга, Б. О. Борович**, від Харківської центральної наукової бібліотеки – **А. Ф. Альковська, М. В. Рожко**, від Харківської педагогічної бібліотеки – **Ф. С. Лісник**. Були

представлені бібліотеки Інституту праці (Є. С. Хмельницька), Сільськогосподарського наукового комітету Народного комісаріату земельних справ (К. В. Дубняк), Науково-технічного комітету Української ради народного господарства (**А. В. Журавльова**), Держплану УСРР (Я. М. Скабичевська). У роботі конференції брали участь представники Укрнауки (В. В. Дубровський), Укрполітосвіти (Я. С. Розанов), Української книжкової палати (М. А. Годкевич, А. І. Козаченко). Серед виступів харків'ян особливий інтерес викликала доповідь **Б. О. Боровича** «Класифікація книг в наукових бібліотеках і предметний каталог» з розгорнутою аргументацією переваг предметного каталогу, принципів його побудови.

Рішення конференції наукових бібліотек сприяли формуванню проблематики **Першого всеукраїнського з'їзду бібліотечних працівників (1–6 червня 1926 р., Харків)**. З'їзд був орієнтований на працівників «бібліотек масового користування», проте, ставив завдання для бібліотек різних типів. У підготовці з'їзду активну участь взяли працівники консультативного відділу Харківської державної бібліотеки імені В. Г. Короленка. На з'їзді розглянуто актуальні питання бібліотечної практики: завдання бібліотек за типами, принципи організації бібліотечної мережі, вивчення читацьких запитів, робота з політичною газетою, основи комплектування робітничого книжково-бібліотечного ядра, діяльність бібліотечних об'єднань, питання загальної класифікації видань та бібліографії.

Протиріччя у підходах до бібліотечної справи в умовах соціалістичного будівництва відбилися і в проблематиці та рішеннях з'їзду. Поставлено завдання вилучення «шкідливої» (здебільшого – за ідеологічним принципом) літератури, орієнтація на пріоритетне будівництво загальнодоступних бібліотек (виконання ними політосвітніх функцій); посилювалося методичне керівництво бібліотеками, контроль та перевірка бібліотек. Водночас підкреслювалося важливе значення бібліотеки в українізації республіки,

справі забезпечення населення обслуговуванням книгою для самоосвіти, необхідність покращення комплектування бібліотек українською книгою, розглядалися питання роботи бібліотечних об'єднань.

Учасники з'їзду – харків'яни (6 осіб) представили доповіді за різними напрямками бібліотечної роботи: **В. Л. Зільберштейн** «Вивчення читача-робітника і книги», **Т. М. Акаловська** «Вивчення сільського читача та книги для селянства», «Про довідну роботу», **Б. О. Борович** «Предметовий каталог», «Бібліографічна робота державних бібліотек», **О. І. Прозоровська** «Масова бібліотечна робота та робота з масовим читачем», «Підстави комплектування робочого книжкового бібліотечного ядра», **В. Фурер** «Робота з газетою», **О. Троїцька** «Підготовка та перепідготовка бібліотечних робітників». Доповіді вміщували аналіз та пропозиції з організації основних напрямків бібліотечної роботи.

Доповіді **В. Л. Зільберштейна** та **Т. М. Акаловської** зробили певний внесок у розробку наукового (бібліотечно-психологічного) підходу до вивчення читачів. У резолюції на виступ **В. Фурер** вказано на необхідність вивчення потреб читача, удосконалення методики роботи з газетою (завдання для бібліотекарів). **О. Троїцька** представила системне бачення підготовки бібліотечних кадрів, яка мала здійснюватися через бібліотечні об'єднання, гуртки, курси. Відповідно до вимог часу акцент робився на роботі гуртків ідеологічного напрямку (марксистських). Політична спрямованість була визначальною у доповідях **О. Прозоровської**. За її пропозиціями бібліотекарі мали змогу брати участь у ліквідації неписьменності, керувати читанням, вилучати з бібліотек «ідеологічно шкідливу» літературу, проводити атеїстичну пропаганду. **О. Прозоровська** запропонувала створювати у великих бібліотеках кабінети (відділи) марксизму.

Активну дискусію викликала доповідь **Б. О. Боровича**, який очолював консультативний відділ Харківської державної бібліотеки імені В. Г. Короленка, присвячена організації предметного каталогу. Талановитий

бібліотекознавець і практик розкрив значення предметного каталогу для найповнішого задоволення інформаційних потреб читачів, довів його самостійність, своєчасність запровадження. Оponentом був Д. Балика (Київ), який відстоював думку про допоміжне значення цього каталогу. В резолюціях з'їзду було враховано погляди двох фахівців, визначено значення предметного каталогу для читачів, розкрито головні його функції та методику організації.

Доповіді харків'ян вміщували аналіз та пропозиції з організації основних напрямків бібліотечної роботи. Це був посильний внесок бібліотечної громадськості Харкова у розбудову бібліотечної справи України того часу. До резолюцій з'їзду долучені міркування бібліотекарів Харківщини за результатами практичної діяльності. Резолюції з'їзду відображали основні принципи організації роботи бібліотек упродовж найближчих років (пріоритетне підпорядкування політосвітнім завданням, централізація, кооперація, координація), затверджували методичні підходи до різних напрямів бібліотечної роботи.

З другої половини 1920-х років посилюється бібліотечна цензура, яку здійснювали відповідні установи. Було прийнято низку партійних постанов, що перетворювали бібліотеки на політосвітні заклади. За два роки після Першого всеукраїнського з'їзду бібліотечних працівників (1927 р.) почали з'являтися заклики до заборони бібліотечних об'єднань, хоча багато з них продемонстрували свою дієздатність.

Протягом тривалого історичного періоду – 1920–1991 рр. здійснювалася цілеспрямована ідеологізація і політизація бібліотечної справи, підпорядкування діяльності бібліотек завданням соціалістичного і комуністичного будівництва. Цей факт пояснює занепад громадського бібліотечного руху на теренах України, в тому числі і його фактичне припинення **наприкінці 1920-х** на Харківщині. Тотальний контроль з боку держави перешкоджав подальшому розвитку бібліотечної справи на

демократичних засадах. Для громадського управління галуззю альтернативи не залишалося. Професійні об'єднання не мали можливості виконати одну з основних функцій – захист економічних та юридичних прав бібліотекарів. І навіть як методичні центри, що здійснювали керівництво читанням, вивчення читачів, перепідготовку кадрів, вони працювали під загальним контролем політосвіт. Бібліотечна громадськість намагалася демократичними засобами (прийняття резолюцій на з'їздах та конференціях) змінити правовий стан бібліотек, а держава обмежувала права і свободу бібліотечної діяльності. Наприкінці 1920 – на початку 1930-х років більшість бібліотечних об'єднань припинили роботу, а ті, що залишалися, працювали під жорстким контролем влади.

Відновлення громадського бібліотечного руху почалося лише **на початку 1990-х років** у період національного відродження і демократизації суспільства. Громадський бібліотечний рух в Україні значно активізувався, зокрема в Харкові. Стверджувалася нова концепція розвитку бібліотечної галузі в цілому. Перед бібліотекарями постало завдання формування професійної самосвідомості, незалежної від директив, цензури, ідеологічного впливу. Розвиток бібліотечної справи у нових умовах потребував представництва галузі в органах влади. Бібліотечна система уявлялася професійною спільнотою як елемент правової держави і громадянського суспільства.

За таких умов створювалися бібліотечні товариства у Харкові, Донецьку, Києві, Миколаєві, Херсоні. Бібліотечна мережа Харкова й області в 1990-х роках становила сукупність бібліотек різних типів і різного відомчого підпорядкування. З'явилися проекти комплексного розвитку бібліотечних ресурсів регіону, порушувалися питання подальшого розвитку і зміцнення міжвідомчих зв'язків бібліотек на всіх рівнях, у т. ч. регіональному. Розроблялися питання бібліотечної інтеграції – автор доцент Харківського державного інституту культури (ХДІК) О. М. Хропач.

Зародилася ідея створення **Харківського бібліотечного товариства (ХБТ)**, що стало першим бібліотечним товариством в Україні. У **березні 1990 р.** відбулася установча конференція Товариства (присутні 124 делегати). Серед засновників – Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка (ХДНБ), обласні бібліотеки регіону, міські та районні ЦБС, бібліотеки навчальних закладів, бібліотечний факультет ХДІК, профспілкові та інші бібліотеки (понад 40 установ). На конференції затверджено статут **ХБТ** як самостійної регіональної професійної організації бібліотекарів, прийнято низку резолюцій і звернення до громадян області. Головою Товариства було обрано **О. М. Хропача**. Обрані правління та ревізійна комісія **ХБТ**. Головними завданнями **ХБТ** проголошувалися такі: захист соціальних і економічних прав бібліотекарів, демократизація управління галуззю (**ХБТ** – професійний орган самоуправління). Товариство зобов'язувалося захищати права читачів на вільний доступ до книги, сприяти кращому використанню бібліотечних ресурсів у регіоні. За допомогою комісій і секцій планувалося здійснювати соціально-правовий захист бібліотек та бібліотекарів, займатися пропагуванням (рекламою) **ХБТ**, підтримкою зовнішніх зв'язків. Проте більшість поставлених завдань на той час мала декларативний характер. Діяльність Товариства була спрямована на координацію роботи бібліотек у регіоні.

Наприкінці 1991 р. з ініціативи **ХБТ** проведено **Перший бібліотечний з'їзд Харківської області** (присутні 200 делегатів – представники бібліотек різних типів і видів). З'їзд розглянув і схвалив концепцію бібліотечної справи регіону. Проголошувалася спрямованість галузі на демократизацію, професіоналізацію, забезпечення гарантій в реалізації прав читачів на використання громадських фондів, високу культуру обслуговування, розвиток загальнодоступності бібліотек та їх послуг, що зорієнтовані на духовні потреби населення. Концепція передбачала збереження і розвиток регіональної мережі бібліотек, відомчого принципу підпорядкування.

Допускалося створення комерційних та кооперативних публічних та спеціальних форм обслуговування. Стверджувався пріоритет регіонального управління над відомчим. Вищим органом самоуправління проголошено бібліотечний з'їзд, формою професійного руху і консолідації – ХБТ. Надвідомчим органом громадсько-державного управління проголошувався Харківський обласний бібліотечний комітет, головним завданням – створення єдиної регіональної системи бібліотечного обслуговування. До обласного бібліотечного комітету було обрано представників різних систем і відомств (публічних бібліотек, книгозбірень навчальних закладів, профспілкових, спеціальних). Планувалося затвердження комітету як органу при депутатській комісії з питань культури Харківської обласної ради (взаємодія з органами державної влади з метою підтримки бібліотечної галузі регіону).

З'їздом було прийнято звернення до співгромадян та народних депутатів України, Харкова та області з метою привернення уваги до кризового стану галузі. У зверненні йшлося про необхідність розробки державної політики в галузі бібліотечної справи, заходів з боку держави із захисту та збереження культурної спадщини. З'їзд засудив спроби комерціалізації бібліотечної справи, висунув вимоги гарантованого фінансування бібліотек, захисту прав бібліотекарів. Одночасно зі з'їздом відбулася Друга конференція ХБТ, яка прийняла програму та структуру Товариства.

Аналіз публікацій того часу, що інформували про професійні громадські форуми, дозволяє стверджувати, що ідеї організації професійного руху демонстрували багатоаспектний і демократичний підхід до справи, націленість на інтеграцію бібліотечної системи регіону та консолідацію професійної спільноти, представництва в органах державної влади з метою лобювання професійних інтересів. Проте більшість рішень громадських форумів бібліотекарів залишилася на декларативному рівні. Однією з причин

такого стану, очевидно, є ігнорування проблем та вимог бібліотечної спільноти органами державної влади та кризова економічна ситуація того часу.

1997 р. при ХБТ було створено **секцію науково-методичної та науково-дослідної роботи**, що визнавала головним завданням взаємодію методичних служб різних систем і відомств та громадських об'єднань. Щороку складається «Зведений план науково-методичної та науково-дослідної роботи бібліотек–методичних центрів та громадських бібліотечних об'єднань м. Харкова», де відображаються наукові, методичні заходи, тематика наукових досліджень, видавнича продукція з питань бібліотечної справи, бібліотекознавства, бібліографознавства. З 2011 р. секція працює у складі **Харківського обласного відділення ВГО Української бібліотечної асоціації (УБА)**, координатор – **науково-методичний відділ ХДНБ**.

20 квітня 2011 р. у ХДНБ відбулася регіональна конференція ХБТ, яка зібрала 180 делегатів – представників колективів бібліотек регіону різного відомчого підпорядкування. Було обрано президію, ревізійну комісію. Головою президії обрано директора **ХДНБ**, заслуженого працівника культури України **В. Д. Ракитянську**. У конференції взяли участь представники УБА. Рішенням конференції ХБТ було реорганізоване в Харківське обласне відділення УБА «Харківське бібліотечне товариство».

3 квітня 2014 р. регіональне громадське професійне об'єднання має назву «**Харківське обласне відділення (філія) ВГО "Українська бібліотечна асоціація"**» (**ХОВ УБА**).

Сьогодні в межах роботи **ХОВ УБА** реалізуються корпоративні проекти, методичні та наукові заходи, проводяться професійні конкурси. Головним завданням об'єднання є консолідація громадських сил регіону з метою професійного розвитку бібліотекарів, організації адвокаційних заходів, регулювання законодавчої складової бібліотечної справи, вдосконалення бібліотечного обслуговування, сприяння корпоративному

розвитку видавничої, науково-дослідної, науково-методичної діяльності бібліотек.

Діяльність ХОВ УБА представлено:

ХОВ УБА, сайт <http://korolenko.kharkov.com/kharkiv.uba/kharkiv.uba.html>

ХОВ УБА у **соціальних мережах**:

Twitter <https://twitter.com/howuba>

Facebook <http://www.facebook.com/how.uba>

ВКонтакте <http://vk.com/id199962949>

Джерела

1. Сєдих В. В. Історія бібліотечної справи в Україні: навч. посіб. Харків, 2013. 213с.
2. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті. Київ, 2009. 530с.
3. Пашкова В. С. Національні бібліотечні асоціації : 1876 – 2008. Харків, 2009. 336 с.
4. Сафонова В. В. ХДНБ ім. В. Г. Короленка і громадський бібліотечний рух // Короленківські читання 2010. Харків, 2011. С. 54–64. Електрон. аналог. URL: <http://elib.nplu.org/view.html?id=942>.
5. Соколов В. Ю. Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних працівників (1926) та його значення в розвитку бібліотечної справи в Україні // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2015. №2. С. 30–44. Електрон. аналог. URL: <http://bit.ly/23HWDBg>.
6. Капустіна Н. Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотекарів: погляд через 80 років // Короленківські читання 2006. Харків, 2006. С. 61–67.
7. Труды Первого Всероссийского съезда по библиотечному делу. Санкт-Петербург, 1912. 440с.

8. Драган Р. А. Бібліотека в поглядах харківських бібліотекарів. Перший Всеросійський з'їзд з бібліотечної справи (1911 р.) // Вісн. Харків. держ. акад. культури. Харків, 1999. Вип. 1. С. 74–79.
9. Резолюції та постанови Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників 1–6 червня 1926 р. Харків, 1927. 91 с.
10. Балака Д. Перший Всеукраїнський Бібліотечний з'їзд // Бібліол. вісті. 1926. Ч. 1(10). Хроніка. С. 79–80.
11. Сірополко С. Бібліотечна справа на Сов. Україні за останнє десятиліття. URL: <http://elib.nplu.org/view.html?id=705i>.
12. Бібліотечний збірник. Ч.1. Праці Першої конференції наукових бібліотек. Київ, 1926. 176с. Електрон. аналог: <http://elib.nplu.org/view.html?id=421>.
13. Зворський С. Бібліотечні та бібліографічні з'їзди і конгреси // Бібл. планета. 2014. № 3. С. 27–30. Електрон. аналог: <http://profy.nplu.org/file/lp-65.pdf>.
14. Бібліотечні об'єднання харківських наукових бібліотек // Бібліол. вісті. 1925. Ч.1-2. Хроніка. Бібліотекознавство. С.163.
15. Хропач О. М. Перше бібліотечне товариство на Україні // Бібліотекознавство і бібліогр. 1991. Вип. 30. С.135
16. Хропач А. Н. Пути выхода из кризиса // Библиотека. 1992. № 7 – 8. С. 17–18.

Сафонова Вікторія Володимирівна

Статтю створено 27.04.2016